

VAPENBILDEN

Forum för Svenska Heraldiska Föreningen

Nr 70, maj 2007

Teknisk utvärdering: Davor Zorko.

Det vapen som läsarna röstat fram som 2006 års vapen antogs samma år av ingenjören Hans Qvarfordt, Eskilstuna. Vapnet fick 13 poäng. På delad andra plats med 12 poäng vardera kom vapnen för Bro Hof Slott AB och Kriminalvården, samt på tredje plats vapnen Douhan och Schei med vardera 10 poäng. Vinnare av de utlottade vykortet blev Marko Arosilta i Göteborg.

Kontakta oss

www.heraldik.se

VAPENBILDEN utges med fyra numrer per år av Svenska Heraldiska Föreningen i samarbete med Heraldiska Samfundet. Upplaga: 800 exemplar.

Nr 71 utkommer till september 2007. Manusstopp den 15 juli 2007.

Redaktion

Magnus Bäckmark (red), Lillkalmavägen 17, 1 tr, 182 65 Djursholm, 08-756 37 90, magnus@heraldik.se; Martin Sunnqvist (annonsansvarig), martin@heraldik.se; Marcus Karlsson, marcus@heraldik.se; Stephen Coombs, stephen@heraldik.se.

Bli medlem / prenumerera / beställ

Svenska Heraldiska Föreningens postgiro: 22 27 90-8, bankgiro: 5142-9561.

Årsavgiften är 150 kr, även för i utlandet bosatta och för organisationer. (Familjemedlem: 50 kr.) Skriv namn och adress på inbetalningsavin och tidskriften kommer med posten.

Medlemsfrågor, adressändring och beställningar handhas av Jesper Wasling, Sämngatan 10, 507 45 Borås, jesper@heraldik.se, 033-10 74 81.

Styrelse

Henric Åsklund (ordf), Ekoxevägen 9, 247 35 Södra Sandby, henric@heraldik.se, 046-575 34; Stefan Bede (v ordf och härold), bede@heraldik.se; Jesper Wasling (sekr, adressuppgifter se ovan); Johanna Hellström (kassör); Magnus Bäckmark (red, se ovan); Thomas Falk; Marcus Karlsson; Martin Sunnqvist, Alexander Ulltjärn (webbred).

Organisationsnr 857209-0366.

Tryck Affärstryckeriet i Falköping AB.

ISSN 0349-0602.

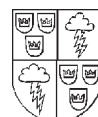
Ordförandeord

Bästa medlemmar,

Årsmötet bjöd på inte mindre än tre föredrag och hölls för första gången i föreningens historia i närvaro av statsheraldikern, se referat på sidan 499. Från föreningsstämman finns två viktiga punkter att uppmärksamma. Den första är att styrelsen har utvidgats med **Claus K Berntsen** som suppleant. Claus leder sedan tidigare vår arbetsgrupp för kyrklig heraldik, som bland annat aktivt bistår nyvalda biskopar i deras vapenantagande. Detta har mer eller mindre på eget initiativ av hävd skötts av dels **Jan Raneke** för biskopen i Lund, dels **Bengt Olof Kälde** för övriga stift. Jan är fortfarande aktiv, men inte Bengt Olof och Svenska kyrkan har för närvarande inte några övergripande rutiner för sin heraldik. SHF strävar efter att hjälpa till med information och kontakt med heraldiska konstnärer, så att serierna av korrekta biskopsvapen i stiftet inte bryts.

Den andra punkten är förslaget att stryka tillägget "Föreningsstämma hålles där styrelsen har sitt säte." i § 14 i stadgarna, vilket enhälligt bifölls. Tanken är att öppna för möjligheten att hålla årsmötet på annan plats än sätesorten Göteborg. Föreningen grundades och har vuxit fram där (se Vapenbilden nr 67 för en utförlig historik) och det är där vårt bibliotek och arkiv finns. I Borås finns vårt lager av trycksaker och det är alltid i Borås eller Göteborg som utskicken kuverteras. Även om våra styrelsemöten numera har fler deltagare per telefon (Skåne 3, Stockholm 2, Linköping 1) än fysiskt närvarande i rummet (Göteborg 2, Borås 2) är det alltså fortfarande i Västsverige som vi har vårt säte och det avser styrelsen inte ändra på. Däremot anser vi att SHF i egenskap av riksförening bör sträva efter att fler utan långväga resor ibland skall kunna delta på ett årsmöte. Stadgeändringar kräver två på varandra följande stämmobeslut, så även 2008 hålls mötet i Göteborg, men sedan kan man tänka sig att årsmötet hålls vartannat år i Göteborg och vartannat år omväxlande i Stockholm och Malmö/Lund.

ILLUSTRATIONER
Henric Åsklund

AMB.

Celebert på Valand

Av Marcus Karlsson

Söndagen den 18 mars hölls Svenska Heraldiska Föreningens årsmöte på Valand i Göteborg.

Staden hälsade oss med hagelskurar och dåligt väder. Dock var stämningen på årsmötet desto bättre, vi fick oss bland annat till livs tre föredrag av medaljörerna **Harald Nissen**, **Christian Braunstein** och **Leif Törnquist**. Den fjärde medaljören **Ernst Verwohlt** kunde på grund av sjukdom inte närvara.

Nissen berättade bland annat om heraldiken i Nidarosdomens krypta, Braunstein behandlade rabaldret kring Försvarsmaktens försök att införa en logotyp "ÖB:s knapp" och Törnquist talade om den senaste utvecklingen av fälttecken inom Försvarsmakten.

Årsmötet hade också en celeberräst i statsheraldikern **Henrik Klacken-berg**, vilken vid middagen besvarade frågor. Det ledde till intressanta diskussioner, bland annat om heraldiken inom domstolsväsendet.

Föreningsstämman avverkades på föredömligt kort tid, styrelsen omvaldes och beviljades ansvarsfrihet. Kyrkogruppens **Claus K Berntsen** valdes in som suppleant. Förslaget om strykning av bestämmelsen att årsmötet alltid skall hållas på föreningens sätesort Göteborg bifölls. Slutligt beslut i frågan kommer enligt stadgarna att fattas på årsmötet 2008.

Foto: Jesper Wåsting.

SHF:s ordförande Henric Åsklund och medaljören Harald Nissen. Den senare påpekade skämtsamt att SHF börjat "försiktigt" med att medaljera norrmän genom att välja honom, eftersom han till börden är "halvsvensk" – hans mor Greta, född Reichenberg, kom från nordligaste Bohuslän.

I övrigt var årets möte ovanligt välbesökt med omkring 30 deltagande. Omröstningen om årets vapen 2006 avgjordes. Vinnare blev vapen Qvarfordt, tecknat av **Davor Zovko** (se detta nummers omslag).

Mötet avslutades med en trevlig middag då det också gavs en genomgång av heraldiken inom sällskapet Par Bricole. Detta sällskap har en loge på Valand och vi kunde under mötet se exempel på dess heraldik.

Vapenbilden 70:2007 499

Global Blazonry

Av Stephen Coombs

Blasoneringar konstrueras olika på olika språk. Stephen Coombs artikel tar upp några av skillnaderna vid sköldens beskrivning och några problem som skillnaderna kan innebära för ömsesidig förståelse. Den kommer också med förslag om en blasoneringspraxis som är lätt att använda för alla heraldiskt intresserade oavsett nationalitet.

Världen kommunicerar oftast på engelska. Detta kommer säkert att gälla mer och mer inom heraldiken och dess kärna, blasoneringen. Hur skall vi då hantera den brittiska heraldikens arv från (normand-)franskan och dess jargong som kan te sig oförskämt mystifierande för en utomstående? Onödiga facktermer som gules, sable, vert kan förstås bytas ut mot de vanliga engelska motsvarigheterna, red, black, green o.s.v. Ordföljden kan ändras så att ett attributivt adjektiv liksom på vanlig engelska normalt står före sitt substantiv. Nyttiga facktermer som fess, pale och chevron (bjälke, stolpe, sparre) bör däremot behållas eftersom det de betecknar bara existerar inom heraldiken.

Valet av förenklad engelska för internationell blasonering tänker jag inte säga mer om. Det gamla blasoneringssättet på engelska kommer naturligtvis alltid att stå till förfogande som ett alternativ när alla parter förstår det. Men det är inte bara brittisk praxis som ställer till problem. Varje nationell tradition har utvecklat egna metoder och förväntningar, och även dessa förtjänar att tas i betraktande.

Latin som blasoneringsspråk

Ett blasoneringsspråk som inte kommer att tas i betraktelse i huvuddelen av denna artikel är latin. Anledningen är den att den latinska

Beck-Friis (grevliga ätten): Quarterly with an inescutcheon: 1. blue, a golden crowned monogram composed of the letters A and F conjoined; 2. gold, blue fasces; 3. silver, eight red roundels arranged squarewise; 4. red, a silver sword with golden hilt bendwise surmounted by a firing carabine (in proper tinctures) counterbendwise, all between four golden horseshoes; the inescutcheon per pale, dexter blue, a silver fleur-de-lis, sinister per counterbend blue and red, a counterbend tinctured chequy in silver and black.

Teckning: Britta Crap 1960, nr Sveriges adelskalender 1966.

blasoneringen, såsom den redovisas av **John Gibbon** med citat från tidigare skribenter i *Introductio ad Latinam Blasoniam* (1682), inte utgör en självständig tradition utan varierar sina uttryck och formuleringar mer eller mindre elegant utifrån en blandad klassisk och medeltida vokabulär. För att ge bara ett exempel, "fält" motsvaras av *campus*, *area*, *solum*, *alveum* och byts gärna ut mot "sköld" som kan heta *parma*, *clypeus*, *scutum*.

Att blasonera på latin kan vara roligt och inte alls fel om det gäller ett universitets, en skolas, ett lärt sällskaps vapen, men det har inte mycket att bidra med i övriga sammanhang

Tinkturernas namn

Apropå fenomenet heraldikerjargong kan det vara intressant att sammanställa en tinkturlista på engelska och de romanska språken franska, spanska, portugisiska och italienska. Tinkturtermer i kursiv är inte de vanligt förekommande i utomheraldiskt bruk. Föråldrade termer på portugisiska ges i parentes.

Guld – *or*, or, oro, oiro, oro.

Silver – *argent*, argent, plata, prata, argento.

Rött – *gules*, *gueules*, *gules*, vermelho (*goles*), rosso.

Blått – *azure*, *azur*, *azur*, azul (*blau*), azzurro.

Svart – *sable*, *sable*, *sable*, negro (*sable*), nero.

Grönt – *vert*, *sinople*, *sinople*, verde (*sinoplè*), verde.

Purpur – *purpure*, *pourpre*, púrpura, púrpura, porpora.

Tyskan begagnar sig liksom svenska av vanliga namn på tinkturerna (med purpur som ett gränsfall på bägge språken).

Blasoneringens kärna

När vi kommer till blasoneringarnas grundläggande konstruktion finner vi flera alternativ.

Engelskan undviker prepositioner både vad gäller fältet och de huvudsakliga bilderna: ”Argent a cross gules” (ordagrant silver ett kors rött) motsvarar ”i fält av silver ett rött kors”.

Franskan använder prepositioner när både fältet, huvudbilden och bildernas tinkturer anges: ”D’argent à la croix de gueules” (av silver vid korset av rött).¹ Exakt detsamma bruket finns på italienska: ”D’argento alla croce di rosso”.

På portugisiska går det likadant till, fast med den naturligare obestämda artikeln för bilden: ”De prata com uma cruz de vermelho” (av silver med ett kors av rött).

Spanskan använder en preposition för att ange fältets och bildernas färger, däremot inte

¹ Notera den bestämda artikeln, *la* croix, lika förbryllande för det ovana ögat här som när den dyker upp på en matsedel – *la* truite aux amandes: man kan undra ”Har de bara en enda forell?”

Teckning: Magnus Bäckmark 2003.

Myrdam: Silver, a blue ship's wheel between three blue ducks' heads roughly torn off and with red beaks. Vapnet är kvadrerat med för släkten Heiberg, som bäraren härstammar från: Red, a silver human skull above two silver bones saltirewise. Framställning för Leif Heiberg Myrdam, konstnär (keramik), Oslo.

för att ange själva bilden: ”De plata, una cruz de gules” (av silver, ett kors av rött).

Den tyska varianten liknar den spanska men föredrar för fältet en preposition av annan innebörd och använder ett attributivt adjektiv för bildens färg: ”In Silber ein rotes Kreuz” (i silver ett rött kors). Likaså på nederländska: ”In zilver een rood kruis”. Därmed har vi nästan nått fram till den vanliga svenska formen – det är bara att man på svenska brukar ta med orden ”fält av”.

Av alla dessa sätt har det engelska fördelen att vara mest kortfattat och bör kunna passa i en förenklad blasonering.

Positioner i skölden

I global blasonering kan positioner inom skölden normalt betecknas med vardagliga termer som på svenska. ”At the top” och ”at

Foto: Magnus Bäckemark.

Stamvapen för grevliga ätten Wachtmeister af Johannibus: Red, a black crane's foot between three golden stars² with six straight-sided points and a blue base charged with a silver sabre with golden hilt. Vapnet är sammanställt med stamvapnet för friherrliga ätten Wrede af Elimä: Gold, a wreath of green laurel and five red roses. Odaterat avtryck av en sigillstamp som tillhört grevinnan Agata Wachtmeister, född friherrinna Wrede (1799–1890), bosatt på Johannibus i Hjortsberga, Blekinge. Stampen är tillverkad tidigast 1825, eftersom hon gifte sig då.

the bottom” låter kanske mindre värdiga än *in chief*, *in base*, men de riskerar inte att leda till missuppfattningen att själva bilden *chief* eller *base* (ginstam, stam) förekommer i skölden.

För heraldisk höger och vänster (åskådarens vänster resp. höger) måste vi behålla engelskans – numera även svenskans! – *dexter* och *sinister*, fast inte när det gäller ett ologiskt och vilseledande bruk: en *bend sinister* (ginbalk) ligger nämligen inte mer åt sinister än en vanlig *bend* (balk). Tyskan är lika ologisk med *schräglingsbalken* resp. *schrägbalken* (*links* betyder vänster). Franskan har helt olika ord för ginbalk och balk (*barre*, *bande*) och så är det även på italienska (*barra*, *banda*). *Banda* betyder balk även på portugisiska, men för ginbalk finns det inte bara *barra* utan också *contrabanda*. *Contra-* motsvarar svenskans gin- alldeles exakt, och kan nog ge oss anledning att föredra ”counterbend” i den globala blasoneringen.

Diminutiv

Brittisk blasonering skiljer sig markant från andra länders i och med att den vimlar av diminutivformer för häroldsbilder – *pale* (stolpe) kallas *pallet* när den uppträder i flertal och därmed blir smalare; *fess* (bjälke) blir *bar* och *barrulet*; *bend* (balk), *bendlet*, *riband*; *chevron* (sparre), *chevronel*... Sådana former kan undvikas i global blasonering liksom på andra språk, med möjligheten att vid behov lägga till ”narrow” (smal) – och varför inte ”broad” (bred) som i fallet med stolpen (*Canadian pale*) i den kanadensiska flaggan, den som skall uppta hälften av fältets yta.

Fältindelning

Indelningar av fältet kan förklaras på olika vis. Kluvet, delat, styckat och ginstyckat kallas på tyska *gespalten*, *geteilt*, *schräggeteilt* och *schräglingsgeteilt* (de sista två har en rad synonymer), på nederländska *gedeel*, *doorsneden*, *rechtsgeschuind* och *links-geschuind*, på franska *parti*, *coupé*, *tranché* och *taillé*, på portugisiska *partido*, *cortado*, *fendido* och *talhado*, på italienska *partito*, *troncato*, *trinciato* och *tagliato*. På engelska däremot säger man att fältet är *party* (indelad) – ett ord som oftast kan utelämnas – *per pale*, *per fess*, *per bend* och *per bend sinister* (enligt stolpe, enligt bjälke, enligt balk, enligt ginbalk). Trots att det engelska sättet är i minoritet här är det att föredra i en global blasonering (fast då får vi säga *per counterbend*, se ovan) därför att det leder till att det totala antalet facktermer minskas.

Hur är det då med ”tre gånger kluvet” o.s.v.? Tyskan gör som svenskan: *dreimal gespalten*, *dreimal geteilt*... Andra språk har särskilda termer för flerfaldig indelning av fältet. På nederländskan heter tre gånger kluvet / delat *gepaald* / *gedwarsbalkt van vier stukken*. För indelningssätten (tre gånger) kluvet / delat / styckat / ginstyckat har engelskan *paly* / *barry*, *bendy* / *bendy sinister (of four)*, franskan *palé* / *fascé* / *bandé* / *barré (de quatre pièces)*, portugisiskan *palado* / *faixado* / *bandado* / *barrado (de quatro peças)*, italienskan *palato* / *fasciato* / *bandato* / *sbarrato (di quattro*

perçuzi). För att undvika onödiga specialtermer borde man i den globala blasoneringen utan missförstånd kunna skriva "(divided) per pale in four pieces" o.s.v.

Det är inte vanligt att man klyver eller delar ett fält ett jämnt antal gånger, d.v.s. i ett udda antal områden. I stället betraktas den dominerande tinkturen, den som ligger vid sköldkanten åt båda håll, som fältets och den andra som den i angivet antal förekommande bildens. Ett undantag kommer till stånd när t.ex. tre olika tinkturer används – den tyska flaggan kan ju beskrivas som ett fält två gånger delat i svart, rött och guld. Klassisk brittisk blasonering skulle kräva *per fess sable and or a fess gules* (i fält delat i svart och guld en röd bjälke). Brittisk heraldik känner även till ordet *tierced* (tredelad) – *tierced in fess* är en teoretisk möjlighet – men det har inte vunnit allmän acceptans utom i fallet *tierced in pairle* (genom gaffelsnitt delad). (Jfr. fr. *tiercé*, port. *terciado*.) I en förenklad blasonering kan man strunta i allt detta och säga rakt av "per fess of three black, red and gold".

Skuror kräver facktermer och en global blasonering kommer att behöva säga t.ex. "per pale embattled /nebuly" (av en tinnskura / skyskura kluven) o.s.v. Motsvarigheter finns bl.a. på franska (*crénelé / nébulé*) och portugisiska (*crenelado* eller *ameiado / neblado*). Det finns ingen fördel i att som på svenska (och tyska – "mit Zinnenschnitt / Wolkenschnitt gespalten") varje gäng ta till själva termen "skura" (resp. *-schnitt*). Sammansättningar som tyskans "Wellenbalk" (vågbjälke i stället för av vågskuror bildad bjälke) behövs inte heller.

Bilder i kombination

För att presentera en andra bild eller ytterligare bilder använder svensk heraldik nästan uteslutande uttrycket "åtföljd av", i förekommande fall tillsammans med "ovan", "nedan" o.s.v. Effekten är litet enahanda. I en internationell blasonering kan man göra precis som brittisk blasonering och vanligt språkbruk gör och utnyttja "above", "below", "between" o.s.v. "Over" bör däremot undvikas eftersom

Foto: Magnus Bäckmark.

von Hermansson (enbart hjärtskölden ur det grevliga vapnet framställd här): Per fess silver and black, a lozenge extending to the sides per fess vair and gold charged in the lower half with a red rose. Odaterat avtryck av en sigillstamp som tillhört riksrådet, greve Mathias von Hermansson (1716–1789), Stockholm. Det till vapnet hörande valspråket IN PECTORE TESTIS betyder 'I bröstet (är) vittnet'. Stampen är troligen tillverkad 1771, då han utnämndes till greve, eller tidigt året därpå. Han innehade Serafimerorden vid sin upphøjelse till greve. Att ordenstecknet visas utan kedja kan bero på att han ännu inte blivit dubbad, vilket han blev 1772.

det kan misstolkas som om det betydde "överliggande". För "överlagd med" skriver man "surmounted by", liksom man för "belagd med" skriver "charged with". "Within" passar bra med bårder och infattningar. När en ny viktig bild skall presenteras, t.ex. en ginstam, blir blasoneringen mer sammanhängande om man använder "together with": den brittiska traditionens *argent a cross gules a chief azure* (i fält av silver ett rött kors åtföljt av en blå ginstam) kan ersättas med "silver a red cross together with a blue chief".

I internationell blasonering har vi inget behov av tillkonstlade ord för "till dexter /

Tekning: Magnus Bäckmark 2004.

Vapen för Leonardo Sandri, chef för sektionen för allmänna frågor i Vatikanens statssekretariat och titulär ärkebiskop av Cittanova: *Per pale, dexter blue, a golden eagle with wings outspread and at the top dexter a silver star² with six straight-sided points, sinister gold, two blue bends.* (Något stiftsvapen är ej inblandat här; vapen Sandri är kluvet i sig självt.) Valspråket ILLE FIDELIS betyder 'Han är trofast'.

sinister åtföljd" som vi finner på franska (*adextré, senestré*), spanska (*adiestrado, siniestrado*) och portugisiska (*adextrado, sinistrado*). Detsamma gäller för ord som engelskans *billetty*, franskans *billetté*, portugisiskans *bilbetado* med innebörden "bestrodd med biljetter". Inte ens *semy of* (bestrodd med) är outhärligt. Man kan helt enkelt säga "strewn with billets".

Brittisk heraldik använder regelbundet prepositionen "on" som i *on (x) a (y)* i s.f. "a (y) charged with an (x)". Denna sed främjar korthet men kan leda till missförstånd,

² Stjärnliknande bilder vars spetsar – normalt fem till antalet – har raka sidor kallas i engelsk heraldisk tradition "molets" eller "mulletts". Termen betydde ursprungligen de roterande komponenterna i en medeltida ryttares sporrar och härstammar via franskan från latinets "mola", kvarnsten. Den engelska heraldikens egentliga stjärnor, "estoiles", har alternerande raxsidiga och vågiga spetsar.

eftersom "on" också kan betyda "liggande på / stående på / fäst på" o.s.v. Saken blir bara värre av att den klassiska brittiska blasoneringen har vanan att i kompositioner av en mer komplicerad karaktär nämna bilderna i en egendomlig ordning. *Vair on a saltire or between four human hearts gules an annulet sable* (ordagrant "gräverk på ett Andreaskors av guld mellan fyra röda hjärtan en svart ring") ser ut att innebära att hjärtana placeras på Andreaskorsets armar medan meningen nog är den att de skall förläggas på fältet runt omkring korset. För klarhetens skull bör en global blasonering använda "charged with" liksom man säger "belagd med" på svenska.

Karaktistiskt för blasonering på engelska har även varit att participliknande adjektiv ersätter formuleringar som "försedd med", "klädd i": ett verktyg är "handled" eller "hefted" (har handtag), ett djur är "unguled" (har hovar) i en viss tinktur o.s.v. Man undviker i möjligaste mån att upprepa tinkturer och räkneord: tinkturen numreras efter ordningen i vilken de förekommer (t.ex. *a crown of the second*), ett visst antal (bilder av olika slag) som måste upprepas anges med *as many* (lika många). Resultatet påminner om en sorts telegramspråk med stilistiska ambitioner. I en blasonering som skall vara lätt förståelig i ett mångnationellt sammanhang har sådana finesser givetvis ingen plats.

Rundlar (eng. "roundels") och droppar bör få sina tinkturer beskrivna med vanliga ord. Självklart? Inte riktigt. I brittisk tradition har nämligen röda och gyllene rundlar särskilda namn – *tordeaux* och *besants* – och droppar har speciella beteckningar utifrån vilken typ av vätska de förmodas föreställa: de blå kallas *gouttes de larmes*, tårdroppar, och de gröna *gouttes d'huile* – oljedroppar!

En heraldiker som börjar undersöka andra länders traditioner kan råka ut för många märkligheter. Även om en artikel som denna inte kan lösa alla problem hoppas jag att den har gjort den tappra gränsöverstigaren något bättre förberedd och föreslagit några möjliga strategier som i framtiden kanske kan underlätta och utöka tydligheten i internationella kontakter.

504 Vapenbilden 70:2007

Försvarets vapen

Christian Braunstein: Heraldiska vapen inom det svenska försvaret. Statens försvarshistoriska museer, 2006, ISSN 1101-7023.

Christian Braunstein, som tidigare bland annat gett ut boken om *Svenska försvarsmaktens fälttecken efter millennieskiftet* (2004), har nu även gett sig i kast med försvarsmaktens heraldik. I boken presenteras de vapen som är officiellt antagna inom det svenska försvaret. Här finns vapen för pansarregementen, skolor, flottans skepp, flygflottiljer och olika övriga myndigheter. Det är en varierad flora den militära heraldiken uppvisar – från landskapsvapen brukade av arméns regementen till lilla riksvapnet med olika tilläggstecken. Kvaliteten är för det mesta god med några undantag, som H-et i

Hemvärnets vapen. Nog borde man kunnat åstadkomma ett mer uttrycksfullt vapen.

Varje vapen presenteras med en bild samt blasonering på svenska och engelska, det senare gör att boken även bör vara till glädje för utländska läsare. Boken är mycket välbehövd, då det tidigare inte fanns någon sammanställning som visar hela försvarsmaktens heraldik.

Marcus Karlsson

Vapen för patrullbåten H M S Vidar och för Kungl. Skånska flygflottiljen (F10).

Ny vapenteckning på lagboken

Vapenteckningen som användes åtminstone från 1910 och till 1980. Dessförinnan användes en liknande teckning men med rund hjärtsköld och utan serafimerkedjan.

Karl-Erik Forsbergs vapenteckning som användes på lagbokens pärm 1980–2006.

Vladimir Sagerlunds vapenteckning. Serafimerordens, sköldbällarnas och postamentets utformning är de viktigaste skillnaderna.

Riksvapnet har blivit nytecknat på pärmen och ryggen av årets lagboksutgåva.

Sveriges rikets lag är en privat utgåva av Norstedts förlag, men den har en stark officiell prägel. Dess redaktör är ett f.d. justitieråd (ledamot av Högsta domstolen), den

upprätthåller balksystemet från 1734 års lag och den finns i alla rättssalar. Den är det ställe där man oftast ser riksvapnet, som på detta sätt får symbolisera rättskipningen. I Sverige hänger inte riksvapnet på rättssalarnas väggar – men det finns alltså på rättens aktörers viktigaste arbetsredskap.

Martin Sunnqvist

Vapenbilden 70:2007 505

Adelsmännens historia

Av Lars Kenneth Dahlqvist

Jan von Konow: Sveriges adels historia. Axel Abrahamsons Förlag, 2005. ISBN 91-87072-42-4, 350 kr (250 kr från förf).

Jag är nyfiken på adeln. Det gäller dels de faktiska förhållandena i äldre tider, inte minst inom heraldik och genealogi, dels vad som gör att medlemmarna i dag, drygt 100 år efter det att adelskapet förlorade sin (offentliga) funktion, ännu söker konservera sig som en homogen grupp. För mig och dem som delar

min nyfikenhet har f. d. statsheraldikern **Jan von Konow** skrivit *Sveriges adels historia*.

Traditionell historieskrivning

Sveriges historia var länge dess kungars och adelsmäns. Men sedan demokratin slagit igenom kom den svenska historien att skrivas om. Arbetets och jordbrukets söner och döttrar, eller kanske oftare deras barnbarn, var de som höll i pennan. Historiker har i alla tider främst skrivit sin egen historia och sedan allt fler kvinnor hittat in till de historiska institutionerna har historien berättats även ur ett genusperspektiv. Kanske är det ett tidens tecken att von Konows bok, som hade varit överflödigt för 80 år sedan, idag fyller ett tomrum. En bok som hade varit överflödigt i början av 1900-talet men som idag väl fyller en funktion.

Språkligt är boken mycket välskriven. Innehållsmässigt kan den beskrivas som traditionell. Författaren låter sig inte distraheras av de senaste decenniernas landvinningar inom den akademiska historiska forskningen. Boken är till exempel kliniskt ren från allt vad genusteori heter. Säkert finns

Ett innertak på Grönsöö slott i Uppland är dekorerat med bild-element från Johan Skyttes friherrliga vapen.

det läsare som uppfattar detta som befriande, medan andra möjligen saknar adelskvinnornas perspektiv. Letar man i det förträffliga sakregistret efter till exempel "stiftsjungfru", letar man förgäves. Däremot finns ordet "uppkomling" och slår man upp det i boken kommer man till beskrivningen av riksrådet **Johan Skytte**, det vill säga en man som genom egen kompetens lyckats göra karriär. von Konows adelshistoria är med andra

ord utan tvekan adelsmännens historia. Och frågan hur medlemmarna på Riddarhuset själva definierar sig som grupp idag förblir obesvarad.

Boken innehåller ett avsnitt om adels heraldik. Det hade inte gjort något om det avsnittet blivit längre och än mer innehållsrikt.

Ett av bokens syften är att beskriva adelns delaktighet i vårt lands historia. Detta lyckas författaren med, i det att han konstaterar att adeln haft stor betydelse för hur riket styrdes. Ett annat syfte är att beskriva vad adeln har betytt för vårt land. En fråga som är betydligt svårare att besvara. Den akademiker som kanske ägnat sig mest åt den svenska adeln, **Ingvar Elmroth**, kunde i boken *Från överklass till medelklass* (2001) konstatera att adliga söner och sonsöner ytterst sällan når upp till samma nivå som den stamfader som en gång blivit adlad. Mot bakgrund av detta ställer man sig naturligtvis frågan hur stor negativ påverkan som systemet med adelskapet haft för vårt lands utveckling. Tänk om stormaktstidens Sverige hade styrts av personer som tilldelats sina befattningar efter kompetens i stället för börd! Tanken svindlar.

Bilden ur Slott och herresäten i Uppland, I (1967).

506 Vapenbilden 70:2007

Heraldiken på Stensböle

Av Jesper Wasling

Stensböle i Borgå – en herrgård under 700 år
Redaktörer: Henrik Degerman, Torsten Edgren och Olle Sirén. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland, nr 666. ISBN 951-583-109-1, 38 euro, <http://www.sls.fi/boksidor/stensbole.htm>.

Stensböle är Östra Nylands enda fideikommiss. Stadfästningen skedde 1786 och först 1931 upphörde herrgården att vara fideikommiss. Gårdens hela fideikommissförfattning finns med i särtrycket. I boken presenteras Stensböles hela historia från dess tillkomst under medeltiden genom den Rotkirchska eran fram till idag. Stensböle hör idag till Svenska litteratursällskapet i Finland, efter en donation 1990.

Det roligaste är all heraldik som samlats i detta särtryck. Nästan varje sida pryds på ett eller annat sätt med vapen. De flesta sköldarna tillhör någon ut släkten Rotkirch som står i centrum för hela skriften.

Örnen blev till tupp

Friherre **Carl Fredrik Rotkirchs** (1775–1832) vapenbrev visar ett vapen som i varje detalj är ett exempel på vad vi idag ser som heraldikens svarta era. Han upphöjdes till friherre 1830 och hans ätt introducerades på Finlands riddarhus 1832.

Vapenbrevets bild visar en sköld med två hjälmar, en på var sida om en friherrekrona. Ingen av hjälmarna har täcke men det är mer en fråga om smak är korrekt avbildning. Båda hjälmprydnaderna (en tupp och en hjort) vänder sig åt sinister vilket känns oartigt. De två svarta örnar som är sköldhållare är försiktiga av sig och tittar fram bakom skölden snarare än hjälper till att hålla allt på plats uppe på postamentet. Men också här är det mer frågan om mindre lämplig konstnärlig framställning än regelrätta heraldiska fel.

Det är i skölden som bristen på heraldisk insikt verkligen märks. En snabb blick avslöjar

Foto: Janne Rentola.

Vapen för friherre Carl Fredrik Rotkirch. Målad väggbonad på Stensböle.

inget, men vid närmare granskning visar det sig att alla fem fälten uppvisar ett eller flera fel. Alla hade lätt kunnat undvikas om bara kunskapen funnits.

Hjärtsskölden saknar Rotkirchs klassiska örn huvuden. I stället finns här tre tupphuvuden men det var så motivet i skölden uppfattades vid den tiden så där faller nog skuggan på äldre tiders konstnärer. Uppenbarligen har släkten själv inte haft en klar uppfattning om vad släktvapnet faktiskt föreställde. (Rotkirchs vapen har redan under 1740-talet blivit kraftigt förvrängt, se Vapenbilden nr 42, 1997, s 572.)

Särtrycket ur ”Stensböle i Borgå” har en genomtänkt notapparat och en omfattande litteraturförteckning som gör det lätt för den intresserade att fortsätta forskning på egen hand. Särtrycket visar att redaktörerna inte sparat på krutet när det gäller bakgrundsforskningen och är övriga kapitel så välformulerade och innehållsrika som detta häfte ger prov på är ”Stensböle i Borgå” en skrift som väl motiverar sin plats i bokhyllan. Jag önskar att fler herrgårdsskrifter präglades av samma berättarglädje och distans till sitt ämne för det ger mig som läsare förtroende för texten.

Vapenbilden 70:2007 507

ERT SLÄKT- FÖRETAGS- KOMMUNVAPEN

HANDSKURET I TRÄ PÅ
TRADITIONELLT SÄTT OCH
YTBEHANDLAT ENLIGT
ERA ÖNSKEMÅL.

INTRESSERAD?

KONTAKTA MIG GÄRNA,
SÅ KAN VI GÖRA NÅGOT
UNIKT MED ER
VAPENSKÖLD.

MED VÄNLIG HÄLSNING,

THORLEIF AIFF

Foto: Thorleif Aiff.

T. A. TRÄSKÄRNINGAR
ANHALTSVÄGEN 12
SE-543 94 TIBRO

TEL/FAX: 0504-201 10
MOBIL: 0706-82 76 38
E-POST: thorleifa@yahoo.se
www.bildhuggaren.se

Jämtländskt pilotfall

Av Magnus Bäckmark

Ett aktuellt varumärkesregistrerings-
ärende är av tvåfaldigt principellt int-
resse: 1) Är det lämpligt att enskilda
medges registrering av varumärken som
kan förknippas med en kommun(del)?
2) Har Riksarkivet rätt att överklaga
PRV:s beslut i varumärkesärenden med
heraldiska element?

Den enskilda firman **Jämt-kontroll W
Edwardsson** drivs från Änge i Hammerdal i
Jämtland. Företaget har den 28 februari 2002
låt it registrera originalteckningen av Ham-
merdals vapen från 1944 som sitt varumärke i
Patent- och registreringsverket (PRV). Regis-
treringen, med nr 352602, var möjlig eftersom
kommunvapnet inte varit registrerat i PRV.

Vapnet upphörde att användas kommunalt
när den ombildade Hammerdals kommun
uppgick i den då nybildade Strömsunds
kommun 1974.

Riksarkivet (statsheraldikern) invände mot
registreringen i Patentbesvärsträtten, vilken
dock avvisade invändningen med motiveringen
att Riksarkivet (RA) inte är bemyndigat att
överklaga annan statlig myndighets beslut.

Heraldiska nämnden ansåg vid sitt samman-
träde den 24 april 2006 att ärendet har princi-
piellt intresse, varför RA den 1 september
svarade att RA anser orimligt att det skulle
sakna rätt att överklaga PRV:s beslut i varu-
märkesärenden med heraldiska element.

Immateriell tillgång

RA hänvisar till förordningen (1976:100) om
att kommunvapen inte får användas i närings-
verksamhet utan kommunens tillstånd. Ett
upphört kommunvapen anser RA också vara
en immateriell tillgång, som liksom andra
kommunala tillgångar övergår till den kommun
som bildades genom sammanläggningen enligt
9 § lag (1979:411) om ändring i rikets
indelning i kommuner.

PRV framhåller
att tillstånds-
kravet enbart
gäller registrera-
de kommun-
vapen, i enlighet
med 1 § lagen
(1970: 498) om
skydd för va-
pen och vissa
andra officiella
beteckningar.
Eftersom ingen
tidigare regis-
trering förelåg
fanns ingen lag-
lig grund för PRV att avvisa företagens ansökan.

Strömsunds kommun ansökte 2002 om
registrering av Hammerdals vapen och fick
den 18 november 2005 igenom den i PRV (nr
410-5000/2002). Kommunvapen registreras
på annat sätt än varumärken (varvid ansök-
ningsnummer blir registreringsnummer), utan
att någon hinderskontroll gentemot befintliga
varumärken görs. Det är förklaringen till att
två parter nu har identiskt varumärke respek-
tive kommunvapen registrerat i PRV.

RA yrkade den 10 november 2006 att
regeringsrätten beviljar prövningstillstånd och
att PRV:s beslut upphävs. I yrkandet skriver
RA att fallet visar både olämpligheten i att
medge att en enskild registrerar ett varumärke
som kan förknippas med en kommun eller en
kommundel och behovet av att RA medges
klagorätt.

Fallet kan sägas ha uppkommit genom att
lagstiftaren inte förutsett att enskilda hinner
före kommuner med registrering av kommun-
vapen i PRV. Fallet kan tjäna som en väckar-
klocka till kommuner att låta registrera sina
kommun(dels)vapen i PRV, om det inte gjorts
tidigare – om de vill ha inflytande över i vilka
näringsverksamheter som vapnen används.

Teckning: Brita Grep 1944.

*Firman Jämt-kontrolls
varumärke, även känt som
Hammerdals vapen.*

Vapenbilden 70:2007 509

SHF:s Anbudsaktion nr 16

Litteratur

- 1 Sven Tito Achen: **Mobilia on Symbols**. Tidskriften Mobilia nr 240 Juli 1975, temanummer om symboler. 67 s, s/v ill, format 26x26 cm, på danska och engelska 25 kr
- 2 Nils Lagerholm: **Den svenska stormaktstidens högadliga begravningskick 1650-1700**, 1965, 139 s, s/v ill 30 kr
- 3 Casimir Sparre Lindhe: **Variera heraldiska vapen mera**, 1988, 195 s, rikt ill i s/v 40 kr
- 4 Casimir Sparre Lindhe: **Disciplina heraldica hodierna**, 1995, 120 s, rikt ill i s/v 35 kr
- 5 Charles MacKinnon: **The Observer's Book of Heraldry**, 1972, 150 s, format 9x14cm, ill i färg och s/v, inb, exlibris Sten Brangstad 20 kr
- 6 Knud Prange: **Våbenanetavlen**, 1982, 44 s, s/v ill 15 kr
- 7 Gunnar Scheffer: **Studier over Peter Wieselgrens manuscript "Svensk vapentolkning"**, 1977, 62s, s/v ill 20 kr
- 8 Carl-Alexander von Volborth: **Little Manual of Heraldry**, 1966, 87 s, rikt ill i s/v, exlibris Sten Brangstad 50 kr
- 9 **Archives heraldiques Suisses - Schweizer Archiv für Heraldik nr II-III**, 1949, 110s, s/v ill, på franska och tyska 10 kr
- 10 **The Colour of Heraldry - A publication of the Heraldry Society** 1958, 74 s, inb, färgill, medeltida polykroma gravskulpturer, exlibris Sten Brangstad 50 kr
- 11 **Genealogica & Heraldica Copenhagen 1980**, föredrag vid internationella kongressen för genealogi och heraldik i Köpenhamn, 432 s, s/v ill, inb, på engelska, tyska och franska, exlibris Sten Brangstad 100 kr
- 12 **En heraldisk lystvandring**, katalog till utställningen arrangerad av Kunstindustri-

- muséet i Köpenhamn i samarbete med SHS 1980, 50 s, s/v ill 10 kr
- 13 **Münchener Kalender 1911**, praktfullt ill i färg av professor Otto Hupp, 34 s, diskret obetydligt lagn, format 16x32cm, frakturstil 50 kr
 - 14 Carl-Alexander von Volborth, **Heraldik - Eine Einführung in die Welt der Wappen**, 1992, inb, 112 s, färgill.. 50 kr

Angivna priser

Är minimipriser. Anbudsgivaren skall ange det högsta pris han är villig att betala för varje objekt. Slutpriset blir dock inte detta pris utan det näst högsta budet + 10% (föreningens provision). Om inga andra bud inkommit så blir priset det angivna minimipriset + 10%. Om högsta bud skulle avges av fler än en, så gäller det först inkomna.

En schackpjäs från nuv. Italien omkring år 1100. Bild ur objekt nr 11.

Säljaren och köparen meddelas om utfallet och aktuell köpeskillning. Säljaren levererar objekten till köparen mot köpeskillningen samt eventuellt porto. Säljaren betalar provisionen till föreningens postgiro 22 27 90-8.

Budgivning

Bud kan lämnas antingen per brev till: Daniel G. Andersson, Saltsjöгатan 15, 261 61 Landskrona eller via e-post: daniel@heraldik.se. Senast den 15 juli 2007.

Resultat SHF:s anbudsauktion nr 16

Nr pris (utropspris): 1. 60 (20); 2. osäld; 3. 200 (10); 4. 230 (100); 5. 120 (100); 6. 120 (60); 7. 120 (50); 8. 70 (30); 9. 100 (5); 10. 70 (30); 11. 65 (30); 12. 55 (30); 13. osäld; 14. 140 (70); 15. 50 (40); 16. 10 (5); 17. 20 (5); 18. 25 (5); 19. 25 (5); 20. 25 (5); 21. 25 (5); 22. 25 (5); 23. 25 (5); 24. 25 (5); 25. 25 (5); 26. 20 (15); 27. 10 (5); 28. 10 (5).

510 Vapenbilden 70:2007

Sanna riddare

Av Davor Zovko

*Kristendomens heligaste plats på jorden:
Kyrkan över Kristi tomma grav i Jerusalem.*

Bo J Theutenberg: Folkungar och korsriddare, Skara stiftshistoriska sällskap 2006, ISBN 91-975873-1-1, 281 sidor, illustrerad. Kan beställas hos förläggaren (tfn 0510-91016) för 250 kr + frakt.

Bo Theutenbergs senaste bok om riddare kommer inte att göra någon besviken: varken en historieforskare, en riddarentusiast, en heraldikintresserad eller någon som av blott nyfikenhet öppnar boken.

Forshems kyrka på Kinnekulle är daterad till 1130-talet och är den enda kyrkan i Nordeuropa som är helgad åt Jesus Kristus och den Heliga graven i Jerusalem. Frågan om vem riddaren som är avbildad på kyrkan överlämnande en kalk åt Kristus leder oss genom en spännande del av Sveriges historia.

Boken, precis som dess föregångare, erbjuder också en pedagogisk resa genom riddarväsendets historia. Läsaren får möjlighet att uppleva händelserna som föregått korstågen, ända sedan Sankta Helena hittade Kristi tomma grav på 300-talet, samt att förstå tankesättet och politiken som låg bakom ridderskap som fenomen i vår kultur.

I boken presenteras två medeltida riddarordnar som finns än idag litet närmare: Den Suveräna Malteserriddarorden och den Heliga Gravens av Jerusalem Riddarorden.

Båda hade svenska medlemmar under medeltiden.

Som professor i folkrätt väcker Theutenberg i sin bok även frågan om vad som gör en organisation till en riktig riddarorden. Denna fråga behöver diskuteras idag när många självskapade organisationer kallar sig för riddarordnar.

Boken är illustrerad med över 120 vackra bilder: riddare i såväl medeltida som dagens uniformer, vackra insignier från olika riddarordnar, foton från olika historiska platser, betydelsefulla personer, viktiga dokument jämte ett antal heraldiska vapen.

MEDLEMSNYTT

Nya medlemmar 1/1–27/3 2007

William Wojdyga, Nytorngsgatan 11 A,
116 22 Stockholm

Jan Gyllenbok, Svensagatan 5, 234 35
Lomma

Kerstin Calissendorff, Åkervägen 23,
181 42 Lidingö

Daniel Andersson, Istidsgatan 35, 906
55 Umeå

Anders Hultén, Kråkhult, 576 92 Sävsjö

Olle Sahlin, Bokstigen 20, 181 47 Lidingö

Magnus Kindstrand, Engelbrektsgatan
4, 114 32 Stockholm

Claes Johansson, Köpmannagatan 25,
360 30 Lammhult

Mikael Posth, Fägre prästgård, 545 93
Töreboda

Torsten Laneryd, Bjeretsvägen 201, 233
92 Svedala

Urban Enell, Prästgårdsliden 12 E, 595
42 Mjölby

Marku Arosilta, Pipblåsarevägen 14, 412
67 Göteborg

Vladimir Podmogaev, Koppargården 7
B, 261 43 Landskrona

Torril Thomt, Vaningevegen 22, NO-
2900 Fagernes, NORGE

Jesper Bartholdson, Kläckene Tokulla
1, 524 95 Ljung

Sophia Svärd, Linnégatan 71, 114 60
Stockholm

Vapenbilden 70:2007 511

Familjevapnet – nyckeln till din historia

Ett vapen utgör en familjesymbol och som sådan en traditionsbärare från generation till generation.

Jovenia Juveler har många års erfarenhet av att tillverka vapenringar med sigillgravyr - ett konstantverk vars utförande kräver mycket hög precision.

Jovenia Juveler har ett stort urval av ringmodeller.

VÅR "EGEN" MODELL

Ringen är massiv, i 18k guld med sigillgraverat vapen i oval Sardonyx.

Vi tillverkar även personligt designade vapenringar: Monogram, familjevapen eller emblem graveras exempelvis i manschettknappar och medaljonger.

EXKLUSIV LEVERANS

Vapenringen levereras i ett elegant etui tillsammans med 50 stycken visitkort – med ert vapen i relieftryck – ett fotografi av ringen samt ett lackavtryck av vapnet.

Leveranstiden är åtta veckor.

 JOVENIA JUVELER
S. EGGER

Jovenia AB, Biblioteksgatan 10, SE-111 46 Stockholm
Telefon +46 (0)8-611 25 66, 611 25 88, Fax +46 (0)8-611 22 39
info@joveniajuveler.se www.joveniajuveler.se